

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) Evliliklerinin Ümmete Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Contribution of the Prophet's (pbuh) Marriages to The
Muslim Community

Ahmet ACARLIOĞLU

Dr. Öğretim Üyesi, Sütçü İmam Üniversitesi, İsmail Kurtul İlahiyat
Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü

Assistant Prof., Sutcu İmam University, Ismail Kurtul Teology Faculty,
Department of Islamic History and Arts,

Kahramanmaraş/ Turkey

ahmetacarlioglu@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-0609-7988

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Mart / March 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 20 Mayıs / May 2021

Atıf / Citation: Acarlıoğlu, Ahmet. "Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Evliliklerinin Ümmete Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme/An Evaluation on the Contribution of the Prophet's (pbuh) Marriages to The Muslim Community". *Gifad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi / The Journal of Gumushane University Faculty of Theology*, 10/20 (Temmuz/July 2021/2): 250-270

İntihal: Bu makale, özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by a special software. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/pub/gifad> **Mail:** ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyatFakültesi /Gumushane University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000 Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved

Öz

Hz. Peygamber (s.a.s.) Allah'ın elçisi olmasının yanında ümmeti için gönderilmiş bir öğretmendir. Dinin tam manasıyla yaşanabilmesi ve uygulanabilmesi adına onun hayatının her alanı tüm incelikleri ve ayrıntıları ile bilinmelidir. Zira Resûlullah (s.a.s.) Allah'ın elçisi olmasının yanında Kur'ân-ı Kerîm'in en büyük müfessiri ve Kur'ân'ı en iyi anlayan insandır. O sünnet-i seniyyesiyle Müslümanlar için bir rol-modeldir. Resûlullah'a (s.a.s.) has olup ümmeti için geçerli olmayan hususlar bulunmaktadır. Dörtten fazla kadınla ve kendisine mehirlerini bağışlayan kadınlarla evlenebilmek bunlardandır. Bu şekilde Hz. Peygamber (s.a.s.) çeşitli sebeplere binaen birçok evlilik yapmıştır. Bu evliliklerinin başlıca sebeplerinden biri ümmetinin dini en güzel şekilde öğrenmelerinin sağlanmasıdır. Onun hâne-i saâdetleri bir okul, kendisi bir öğretmen ezvâc-ı tâhirât ise bu okulun öğretmenleri olmuşlardır. Ezvâc-ı tâhirât, Resûlullah'ın (s.a.s.) vefatından sonra ise sahâbe-i kirâm ve tâbînden Müslümanların en müşkil meselelerini danıştıkları birer öğretmene dönüşmüşlerdir. Onların yetiştirdiği gerek kadınlardan gerekse erkeklerden Müslümanlara yol gösteren birçok önemli âlim bulunmaktadır. Bu çalışmada Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yapmış olduğu evliliklerin ümmetin dinini öğrenmesi ve eğitimleri açısından sebep ve sonuçları ile bir değerlendirmesi yapılmıştır. Allah Resûlü'nün hayatıyla ilgili telif edilmiş birçok eser bulunmakla birlikte, Hz. Peygamber'i daha iyi anlama adına daha spesifik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada Başta Hz. Âişe olmak üzere Hz. Ümmü Seleme, Hz. Ümmü Habibe, Hz. Hafsa, Hz. Safiyye üzerinde rivayetler yoğunlaştığı için Hz. Peygamber'in bu evlilikleri üzerinden konu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Hz. Peygamber, Siyer, Çok Evlilik, Eğitim

Abstract

The Prophet (pbuh) is a teacher who was sent to his ummah¹ as well as being the messenger of God. In order to be lived for religion and practiced in its full sense, every aspect of his life should be known with all the details. Besides being the messenger of God (pbuh) is the greatest interpreter of the Qur'an and the person who understands the Qur'an best. He is a role-model for Muslims with his sunnah.² There are some specific issues to the Messenger of God (pbuh) that do not apply to his ummah. Being able to marry more than four women and women who donated their bride wealth to him are among these. In this way, the Prophet (pbuh) made many marriages for various reasons. One of the main reasons for these marriages is that the religion could be learned by his ummah in the best way possible. His happy house was

¹ The Muslim community.

² The sayings and doings of the Prophet Mohammad (pbuh).

a school, and he was a teacher and the wives of the Prophet were the teachers of this school. After the death of the Prophet, while they were students, they turned into teachers who consulted the most difficult issues of Muslims from the Companions and their subjects. There are many important scholars who guide Muslims from both men and women who they educated. In this study, an evaluation of the reasons and consequences of the marriages made by the Prophet (pbuh) in terms of learning the religion of the ummah and education was made. Although there are many works prepared on the life of the Messenger of Allah, more specific studies need to be done in order to understand the Prophet better. The rumors on Aisha, Umm Salama, Umm Habibe, Hafsa and Safiyya are concentrated, the subject has been discussed through these marriages of the Prophet.

Keywords: *Islamic History, Prophet, The Life of The Mohammad, Polygamy, Guidance, Education*

Extended Summary

Besides being the messenger of Allah, the Prophet (pbuh) is a teacher sent for his ummah. In order for religion to be lived and practiced fully, every aspect of his life must be known with all its subtleties and details. Because, besides being the messenger of Allah, the Messenger of Allah (pbuh) is the greatest interpreter of the Qur'an and the person who understands the Qur'an best. He is a role-model for Muslims with his sunnah. There are issues that are peculiar to the Messenger of Allah (pbuh) but do not apply to his ummah.

The Prophet (pbuh) had many marriages for various reasons. One of the main reasons for their marriage is to ensure that their ummah learns the religion of Islam in the best way. His house is a school, he is a teacher, and his wives became students of this school. After the death of the Messenger of Allah (pbuh), each of his wives became a teacher from whom the Companions and followers of the Muslims consulted on their most difficult issues. There are many important scholars who are their students, both men and women, who guide Muslims.

In this study, an evaluation of the marriages of the Prophet (pbuh) with their causes and consequences in terms of learning the religion of the ummah and their education was made. Although there are many works that have been written about the life of the Messenger of Allah (pbuh), more specific studies need to be done in order to better understand the Prophet. In this study, the subject is discussed over these marriages of the Prophet, as the narrations are concentrated on Umm Salama, Umm Habibe, Hafsa and Safiyya, especially on Aisha. We will discuss our work under two headings: the contribution of

the Prophet's (pbuh) marriage with Aisha to the education of the ummah and the contributions of the other prophet's wives to the education of the ummah. It is seen that the information is generally concentrated around Aisha.

The family is the cornerstone of society. The family of the Prophet and the people of his family also performed this function in the best way. Like Hatice, they were the first to adopt religion when necessary, and they were also the first to donate everything for this cause when needed. The caliphs who ruled the Islamic state in the thirty-year period after the death of the Prophet are members of this family, either as son-in-law (Ali-Osman) or father-in-law (Ebû Bekir-Ömer). The only woman counted among the muksiroun is Aisha with 2210 hadiths narrated by her Companions. Because there are areas where even the leading Companions could not speak without asking her.

Each of the wives of the Prophet, whom he married, has different characteristics as people of different intelligence, ability and nature. The religion of Islam has encompassed every aspect of life. In order to achieve this goal, people need to see how life should be lived through a living example. This can only happen through a Prophet whose life he lived is exemplary and transparent in everything. Besides being a human being, the Messenger of Allah is a Prophet and the purpose of his sending is to convey the religion of Allah. For this reason, the Messenger of Allah (pbuh) received orders regarding the most intimate matters of his private life when appropriate.

We should not forget the Prophet's will and his supreme wisdom, which is a characteristic of the Prophets, regarding the choice of their wives. The Prophet was a member of the Hashimites of Quraysh, which is considered the most distinguished tribe of the Arabs. As a result of the marriage of the Prophet (pbuh) with Aisha, Muslims learned many rules about the family and the world of womanhood and many information about the Sunnah of the Prophet from her. While not ignoring the share of the other prophet's wives in this regard, it is certain that Aisha has an exceptional place in the subject.

As a necessity of creation, women constitute half of the Ummah of the Prophet (pbuh). However, since the Prophet (pbuh) was the most prudent and decent human being, establishing dialogue with women and solving their problems could pose a problem in this respect. The main factor in solving this issue was the wives of the Messenger of Allah. In a way, they became an observer, a student, and a teacher after the death of the Messenger of Allah (pbuh), placed by Allah in the homes of the Prophet.

Giriş

Hız. Peygamber'in evlendiği hanımlarının her biri ayrı zekâ kabiliyet ve fıtratta insanlar olarak farklı özellikler arz ederler. Bu Hız. Peygamber'in sünnetine dair bir validemizin göremediği ayrıntıyı, inceliği, diğerinin görebilmesi manasına gelir. Bu hakikat Allah Resûlü'nün ezvâc-ı tahîrâtının her birinin farklı sayıda ve farklı konulardan hadis rivâyet etmeleri ile ortaya çıkar.³

Allah Resûlü'nün eşlerinin sıradan kadınlar gibi olmadıkları "Ey Peygamber'in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz..."⁴ denilerek vurgulanmıştır. Onlar hem mü'minlerin anneleri,⁵ hem de öğretmenleri mesabesindeydiler. Kur'ân'da da ifade buyurulduğu gibi Hız. Peygamber'in attığı her adımı vahye matuftur.⁶ Hız. Peygamber'in yaptığı evlilikler de bu bağlamda ilahi ilhamlarla gerçekteşmiştir. Bazen Hız. Âişe ile evliliklerinde olduğu gibi Hız. Peygamber'e bazen de eşlerine rüyalarında Allah'ın Resûlü ile evlenecekleri işaret edilmiştir.⁷ Rivâyet edilen bir hadiste Allah Resûlü (s.a.s.) "Ben, Allah bana Cebrail ile vahyetmeden ne evlendim ne de kızlarımı evlendirdim"⁸ buyurmaktadır.

İslâm dini hayatın her alanını kuşatmıştır. Bu maksada ulaşmak için hayatın nasıl yaşanması gerektiğini insanların canlı bir örnekten görmeleri gerekir. Bu da ancak yaşadığı hayatı, her şeyiyle örnek ve şeffaf olan bir Peygamber aracılığı ile gerçekteşebilir. Allah Resûlü insan olmasının yanında bir Peygamberdir ve gönderiliş amacı Allah'ın dinini tebliğdir. Bu sebepten dolayı Resûlullah (s.a.s.) yeri geldiğinde özel hayatının en mahrem meseleleri ile alakalı emirlere mazhar olmuştur.⁹

Eşlerinin seçimi hususunda Hız. Peygamber'in iradesini ve Peygamberlerin bir özelliği olan yüksek fetânetini de unutmamak gerekir. Hız. Peygamber Arapların en seçkin kabilesi olarak kabul edilen Kureyşin

³ Sadrettin Gümüş, *Kur'ân'a Göre Hız. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı* (İstanbul: Ravza Yayınları, ts.), 65, 86, 88.

⁴ *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), el-Ahzâb 33/32.

⁵ el-Ahzâb 33/6.

⁶ en-Necm Sûresi 53/2-4,

⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahih* (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Ta'bîr", 21.

⁸ Abdurrahman Muhammed Abdülğani, *Zevcâtü'n Nebi ve Esbâbü Teaddüdi Zevâcîhi* (Kahire: Mektebetü Medbuli, 1988), 32.

⁹ Gümüş, *Hız. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*, 5.

Haşımoğulları koluna mensuptu. Bunun yanında kişiliğinde sahranın özelliğini de taşıyordu. Kendisi, çalışkan, mücadeleci, hayat tecrübesi olan biriydi. Yapacağı evliliklerin sebeplerini ve ortaya çıkacak neticelerini en iyi şekilde düşünecek istidat ve kabiliyeteydi.¹⁰

Çalışmamızı Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Âişe İle evliliklerinin ümmetin eğitimine katkıları ve diğer ezvâc-ı tâhirâtın ümmetin eğitimine katkıları olmak üzere iki başlıkta ele alacağız. Zira Hz. Ümmü Seleme başta olmak diğer validelerimiz ile ilgili rivayetler bulunsa da konumuzla alakalı malûmâtın genellikle Hz. Âişe çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun sebebi ise Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra Hz. Âişe başta olmak üzere Hz. Ümmü Seleme, Hz. Hafsa, Hz. Ümmü Habibe ve Hz. Meymûne'nin bilgi ve birikimleriyle ön plana çıkmaları, ashâb-ı kirâm'ın çeşitli hususlardaki sorularını onlara yönelmeleridir. Bu bağlamda konunun "Ümmetin Eğitimi" başlığı altında ele alınması uygun bulunmuştur.

1. Hz. Âişe İle Evliliklerinin Ümmetin Eğitimine Katkıları

Resûlullah (s.a.s.) Hz. Hatîce'nin vefatından sonra nübüvvetin 10. yılı Şevval ayında Hz. Ebû Bekir'in kızı Hz. Âişe ile evlendi. Böyle olmakla birlikte onların zıfâfı ancak Medine'ye hicretten sonra yine Şevvâl ayında gerçekleşti.¹¹ Hz. Sevd'e'ye Allah, rüyasında gerçekleşecek evliliklerini müjdelediği halde bu sefer olay tersi bir şekilde gerçekleşmiş ve Allah, Resûlü'ne müstakbel eşi Hz. Âişe'yi rüyasında göstermişti. Bununla alakalı Hz. Peygamber, Hz. Âişe'ye "Bana rüyamda iki defa gösterildin. Bir adam saf yün ipek içinde seni getiriyor ve bu senin hanımındır!" diyordu. İpeği açtığımda seni görüyordum ve eğer bu Allah'tan ise gerçekleştirir diyordum." buyurarak bu hakikati kendisine anlatıyordu.¹²

¹⁰ Âişe Abdurrahman bt. Şatı, *Resûlullah (sav)'in Hanımları (Annelerimiz)* (Konya: Uysal Kitabevi, 1987), 12.

¹¹ Ebî Muhammed Abdulah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-Meârif*, thk. Servet Ukkâse (Kahire: Darü'l Meârif, ts.), 134; Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberi, *Târîhi'r-Rûsûl ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim (Mısır: Daru'l Marife, ts.), 2/398; Şihâbu'd-Din Ahmed b. Abdulvehhâb Nüveyrî, *Nihâyetü'l Ereb*, thk. Müfid Kamiha - Dr. Hasan Nuruddin (Beyrut: Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 2004), 18/114; Ebû Ca'fer Muhammed b. Habib İbn Ümeyye b. Amr el-Haşimi el-Bağdadi, *Kitâbü'l Muhabber* (Beyrut: Âlemü'l Kitâb, ts.), 80.

¹² Ebû Abdullah Muhammed b. Yesar İbn İshâk, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferid el-Mezidi (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l İlmiyye, 2004), 1/280; Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. A'li Muhammed Ömer (Kahire: Mektebe Hancı, 2001/1421), 10/64; Taberi, *Târîh*, III: 163; Buhârî, *Sahîh*, "Ta'bir", 21. Hz. Peygamber'e daha önceden Hz. Âişe ile evleneceğine dair haber verilmesi bk. Buhârî, *Sahîh*, "Ta'bir", 21, "Nikâh", 9, 36; Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, *Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (İstanbul: Çağrı

Hız. ÂiŖe ile olan evlilikleri neticesinde Müslümanlar, aile ve kadınlık âlemine dair birçok ahkâmı ve Hız. Peygamber'in sünnetine dair birçok bilgiyi kendisinden öğrenmişlerdir. Diğer validelerimizin de bu husustaki paylarını göz ardı etmemekle beraber, Hız. ÂiŖe'nin konuyla alakalı müstesna bir yeri olduğu muhakkaktır. Hız. Peygamber'in evliliklerinin pek çok sebebi ve hikmeti vardır. Özellikle Hız. ÂiŖe ile olan izdivacında ümmet-i Muhammed'in sadece aile hayatıyla ilgili sünnet-i seniyyenin öğretilmesinden ziyade dinin her alanına dair hakikatlerin Müslümanlar tarafından öğrenilmesi gayesi güdüldüğü, Hız. ÂiŖe'den rivâyet edilen hadislerin çokluğu ve çeŖitliliđi görüldüğünde anlaŖılmaktadır.

Hız. Peygamber (s.a.s.) insanların en hayâlısı ve en edeplisiydi. Kadınlarla diyalog kurmak, onların sorunlarını çözmek, bu açıdan bir sorun teşkil edebiliyordu. Böyle olmakla birlikte hayâ ve utanmanın insanların dini öğrenmelerinin önünde bir engel olmaması gerekiyordu. Bu durumda Allah Resûlü'ne eŖleri yardımcı oluyorlardı.

Onlar bir nevi Allah'ın, Hız. Peygamber'in saâdet hânesine yerleŖtirmiş olduğu bir gözlemci, birer öğrenci niteliğindediler. Bu öğrencilik sürecinin sonucunda da tekâmüllerini tamamladılar ve Ümmet-i Muhammed'in en önemli ve en başta gelen birer öğretmeni oldular.

Hız. ÂiŖe diğer peygamber eŖlerinden zekâ, anlayış, güçlü hafızası yanında ilme, Kur'ân-ı Kerîm'i ve Resûlullah'ı en iyi şekilde anlamaya çalışması ile temayüz ediyordu.¹³ Hız. ÂiŖe'nin evlenip Hız. Peygamber'in hücrelerinden birine yerleşmesi ile birlikte yarınların muallimesi, ehl-i beyt dairesine katılmış oldu.¹⁴ Allah sanki bu vazife için onu yaratmış gibiydi; daha baba evindeyken öğrenmiş olduğu müthiş bir belâgat ve fesâhati vardı. O, bilhassa ümmet için aile hayatı ve kadınlık âleminin gizli kalması muhtemel yönlerini öğrenmek ve insanlığa aktarmak için bir rehber vazifesi gördü.

Allah Resûlü'nün birçok eŖi bulunmakla birlikte, onlar arasında ikisinin çok ayrı yerleri ve fonksiyonları bulunmaktaydı. Allah Resûlü'nün ilk eŖi olan Hız. Hatîce evlendiği günden vefat ettiği güne kadar Resûlullah'ın hayat arkadaŖı olmakla birlikte maddi-manevi sunduğu desteklerle ona dava

Yayınları, ts.), "Fezâilu's-Sahâbe", 79; Tirmizî, *Câmiü't-Tirmizî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Menâkıb", 63.

¹³ Mustafa Fayda, "ÂiŖe", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989), 2/201-205.

¹⁴ Nabia Abbott, *Hız. Muhammed'in Sevili EŖi AyŖe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir (Ankara: Yurt Kitap Yayın, 1999), 87.

arkadaşı olmuştu. Bilindiği gibi Mekke yılları İslâm'ın iman dönemi idi. Medine yılları ise artık İslâm'ın devletleştiği, kökleştiği ve neşv-ü nemâ bulunduğu bir dönemdi. Bu dönemde Hz. Âişe, vahyin ve ilmin merkezi olan Hz. Peygamber'in saâdet hânesi ve mescidine yerleştirilmiş bir talebe gibiydi. Hz. Âişe bundan sonra nazil olan her yeni âyeti ve Allah Resûlü'nün ağzından çıkacak her bir beyânı öğrenecek, muhafaza edecek ve kıyamete kadar gelecek olan Ümmet-i Muhammed'e bu hakikatleri aktaracaktı.

Aile, toplumun temel taşıdır. Hz. Peygamber'in ailesi ve ehl-i beyti de bu fonksiyonunu en güzel şekilde eda etmiştir. Onlar yeri geldiğinde Hz. Hafice gibi dine ilk koşanlar oldukları gibi aynı zamanda ihtiyaç olduğunda her şeylerini bu uğurda ilk bağışlayanlar olmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında Hz. Peygamber'in evi ve mübarek ailesi Ümmet-i Muhammed'i yetiştirecek ve şekillendirecek bir okul kimliğine bürünmüştür. Bu hane yine İslâm Medeniyeti'nin mayası olmuştur.

Hz. Peygamber'in vefatından sonraki otuz yıllık dönemde İslâm devletini yöneten halifeler bu hanenin ya birer damadı (Hz. Ali-Hz. Osman) ya da kayınpederi (Hz. Ebû Bekir-Hz. Ömer) olarak bu ailenin bir ferdidirler. Bu ailenin fertleri çok önemli vazifeler üstlenmişlerdir. Bu gerçek Allah Resûlü'nden en çok hadis rivâyet edenler listesine bakıldığında daha iyi anlaşılır. Muksirûn denilen bu sahâbiler ya hâne-i saâdetin bir ferdi ya da onların yakın birer akrabası ya da bir şekilde Allah Resûlü'nün ailesinin bir ferdi gibi davranabilen kişilerdir.

Muksirûn içinde sayılan tek kadın sahâbî rivâyet ettiği 2210¹⁵ hadîs-i şerîf ile Hz. Âişe'dir. Onun ilmini rakamlarla ifade etmek mümkün değildir. Zira öyle alanlar bulunmaktadır ki bu alanlarda ona sormadan sahâbînin önde gelenleri dahi söz söyleyememişlerdir. Hz. Âişe'nin bir özelliği de kimsenin olmadığı yerlerde; olayların tek şahidi ve tek duyanı olarak devreye girmesidir. O Hz. Peygamber'den (s.a.s.) duyup gördüklerini ezberleyip aktarmakla kalmamış, kafasına takılan soruları ilim meraklısı bir talebe gibi gidip Resûlullah'a sormuş; bu şekilde bildiklerinin doğruluğunu kontrol etmiştir.¹⁶ Aslında başkalarından ayrıldığı temel nokta da burasıdır ki o bu yönüyle bilgide "illet" denilen ana maksadı çok iyi kavramış ve bilgisini

¹⁵ Hz. Âişe (r.a.) ile birlikte sayılan diğer muksirûndan sahâbîlerin rivayet ettikleri hadislerin sayısı ile alakalı bk. Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvid (Beirut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 1415), 1/88.

¹⁶ Fayda, "Âişe", 2/201-205.

malumat yığını olmaktan çıkararak marifete dönüştürmüştür. Bu yönüyle Hz. Âişe'nin istidrâkleri meşhurdur.¹⁷

Hz. Âişe ile beraber Resûlullah'ın diğer eşleri de onun kadar olmasa da hadis rivâyetinde bulunmuşlardır. Hz. Ümmü Seleme 378, Hz. Ümmü Habîbe 65, Hz. Hafsa 60, Hz. Meymûne 46, Hz. Zeyneb bt. Cahş 20, Hz. Safiyye 10, Hz. Cüveyriye 7 ve Hz. Sevde de 5 hadis rivâyet etmişlerdir. Hz. Âişe'de olduğu gibi diğer Peygamber eşleri de rivâyet ettikleri hadislerin birçoğunda tek ravi olarak karşımıza çıkarlar.¹⁸

Ashâb-ı Suffa'nın en tanınmış ve en önde gelenlerinden biri Ebû Hureyre'dir (r.a.). İslâm'a girişi biraz geç olmasına rağmen, Hz. Peygamber'in yanından aç ve açıkta olmasına aldırmadan bir an dahi ayrılmamış ve bu gayretlerinin neticesinde 5374 hadis rivâyet ederek en çok hadis rivâyet eden sahâbî ünvanını almıştır. Listenin ikinci sırasında ise 2630 hadis rivâyet eden Abdullâh b. Ömer'i görürüz. Kendisi Hafsa bt. Ömer'in aynı anne ve babadan olma kardeşidir.¹⁹ Bu sayede saadet hanesine rahat girip çıkabilmiş bir sahâbîdir. Hz. Hafsa Hz. Peygamber (s.a.s.) ile evlendiğinde Abdullâh İbn Ömer 13 yaşlarındaydı. Kendisi bundan önce de Suffe'de kalmaktaydı. Bundan sonra ise Allah Resûlü'nün evine sık sık gidip gelmeye başladı. Kendisi Resûlullah'ın (s.a.s.) özel ilgisine mazhar olmuş ve özel sohbetlerinden istifade etmiştir. Onun Hz. Peygamber'den öğrendikleri talebesi Nâfi vasıtasıyla sonraki nesillere aktarılmıştır.²⁰ Abdullâh b. Ömer gibi ablasının Hz. Peygamber ile evlenmesiyle saâdet hanesine rahat girip çıkabilen bir diğer sahâbî de Abdullâh b. Abbâs idi. Kendisi Allah Resûlü (s.a.s.) ile amca çocuğu olmasıyla beraber teyzesi Meymûne bt. el-Haris'in Resûlullah (s.a.s.) ile evliliği sonrasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) evine daha rahat girip çıkmaya başlamıştı. Hatta kendisi iki yıl teyzesinin yanında kaldı. Bunun da tesiriyle Hz. Peygamber'den (s.a.s.) rivâyet ettiği 1660 hadisle Muksirûn arasında zikredilir. Bu sırada Resûlullah'ın (s.a.s.) gece ibadetlerini

¹⁷ Bedî' ilminde daha önce söylenmiş sözden ortaya çıkan eksikliği, hatayı veya yanlış anlaşılmayı istisnaya benzer biçimde ortadan kaldıracak bir kısmın getirilmesine istidrâk denmiştir. İsmail Durmuş, "İstidrâk", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001), 23/329.

¹⁸ Gümüş, *Hz. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*, 69-86.

¹⁹ Nüveyrî, *Nihâyetü'l Ereb*, 18/116.

²⁰ M. Yaşar Kandemir, "Abdullah b. Ömer", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988), 1/127.

de takip etti. Görüldüğü üzere Resûlullah (s.a.s.) eşlerinin akrabaları ile yakından alakadar oldu ve onların yetişmeleri için özen gösterdi.²¹

Sayılan diğer sahâbîler gibi doğrudan akrabalık bağı olmasa da Abdullâh b. Mesûd da hane-i saadetten sayılan ve muksirûn içerisinde zikredilen isimlerden birisidir. Onun Müslüman olduğu ilk günden itibaren Allah Resûlü'nün (s.a.s.) yanında ayrı bir yeri bulunmaktaydı. Ona istediği zaman hane-i saadete girip çıkması hususunda özel izin verilmişti. Resûlullah (s.a.s.) o ve annesi için hemen Mescid-i Nebevî'nin yanında bir ev yaptırmıştı. O ve annesi geceleri de dâhil vakitlerinin çoğunu Peygamber hanelerinde geçiriyorlardı. İnsanlar onları da ehl-i beytten zannederlerdi.²² Daha çocukluğundan itibaren Hz. Peygamber'e hizmet etmiş olan Enes İbn-i Mâlik de bu liste de yer alan diğer bir sahâbîdir. Kendisi 10 yıl gibi uzun sayılabilecek bir süre Hz. Peygamber'e ve ailesine hizmet etmiştir. Rivâyet ettiği hadis sayısı 2286'dır.²³

Ezvâc-ı tahîrât arasında ilim yönüyle Hz. Âişe'nin yeri farklı idi. Buna Hz. Peygamber de vurgu yapmışlardı. O (s.a.s.), hadis şârihlerinin münkerdir dedikleri bir hadiste "dininizin yarısını şu Humeyrâ'dan alın" ve isnadsız olan bir başka hadiste de "dininizin üçte birini Âişe'nin evinden alın" buyurmaktadır. Bu hadisler belki hadis kriterleri açısından burada zikre uygun değildir denilebilir. Fakat insanların Hz. Âişe'ye ve onun ilmine bakışlarını göstermesi açısından önemlidir.²⁴

Hz. Peygamber'in vefatından sonra onun ilminin büyüklüğünü ashâb-ı kirâm daha iyi anlamışlardır. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin söylediği şu sözler de bu hakikatleri doğrular niteliktedir: "Resûlullah'ın ashâbı olarak bir problemle karşılaşsak onu alır Âişe'ye götürürdük. Onun yanında muhakkak bu problemi çözecek bir bilginin mevcut olduğunu görürdük."²⁵

²¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/88; İ. Lütfü Çakan Çakan - Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbâs", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1988, 1/77. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile diğer Abâdile (Abdullâh b. Mesud'un Abâdile arasında olmadığı ile alakalı bk. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/87.

²² Buhârî, *Sahîh*, "Menâkıb", 27; Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Fezâilü's Sahâbe", 110; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizî, *Câmiü't-Tirmizî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Menâkıb", 37.

²³ Gümüş, *Hz. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*, 69-86.

²⁴ Abdurrahman b. Ebî Bekir Celalüddin Suyûtî, *ed Dürerül Müntesira fi el Ehadi'si'l Müştehira*, thk. Muhammed b. Lütfi es-Sibağ (Riyad: Melik Suud Üniversitesi, ts.), 113.

²⁵ Tirmizî, *Câmi*, "Menâkıb", 63.

O daha ilk günden itibaren sahâbîler içerisinde en bilgin kişi olarak temayüz etmişti. İlmîyle maruf büyük sahâbîler dahi bilmediklerini sormak için onun yanına gelir olmuşlardı. Şüpheye düştükleri bir husus olursa onu mutlaka Hz. Âişe'ye sorarlardı. Özellikle ferâiz yani miras taksimi hususunda ashâbın büyükleri de dâhil herkes onun huzuruna gelmek zorunda kalıyordu.²⁶ Hz. Âişe de zorlanmadan onların sorularını cevaplandırıyor. Allah Resûlü'nün sünnetlerini ondan daha iyi bilen, görüşüne başvurulduğunda ondan daha fâkih, âyetin sebab-i nüzûlünü ve farzları daha iyi bilen kimse yoktu. Allah Resûlü'nün diğer eşi olan Ümmü Seleme ile birlikte Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın (r.anhümâ) hilafetleri dönemlerinde fetva veriyorlardı.²⁷

Hz. Âişe'nin ilmî faziletini teyit edenler arasında tâbiînin önde gelenlerini de zikretmek gerekir ki onlardan bir tanesi Atâ İbn-i Ebî Rabâh'tır. O, Hz. Âişe'nin ilmîyle başkalarının ilimlerini tartmış ve onun ilminin diğerlerininkinden aşkın olduğunu anlamış²⁸ ve en son şunu söylemiştir: "Âişe, insanların en fakîhi, en bilgini ve görüş ve düşüncelerinde de en isabetli olanıydı.²⁹ İlmî üstünlüğü ile ilgili Hişâm b. Urve ise: "Tıp, fıkıh ve şiir gibi konularda Âişe'den daha bilgisini görmedim."³⁰ demektedir.

Onu en iyi tanıyanlardan bir tanesi de yeğeni ve talebesi olan Urve İbn-i Zübeyr'dir. O bu konuda, "Ben ferâiz başta olmak üzere Kur'ân'ı ve her türlü hükmü, helali ve haramı, fıkıh, şiiri ve tıp İlmîni, Arapların nesebini ve onlar hakkındaki bilgileri Mü'minlerin Annesi Âişe'den daha iyi bilen birini görmedim." diyerek onun ilmî üstünlüğünü bizlere anlatmıştır.³¹

²⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/322-323; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Ferâiz", 1; Ebu Abdullah el-Hâkim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeviyye b. Nu'aym b. el-Hükmü'd Dabiy et-Tahmânî en-Nisabûrî el Maruf bi ibni'l Bey', *el-Müstedrek 'ale es Sahihayn*, thk. Mustafa Abdulkadir Atâ (Beyrut: Darü'l Kitâb, 1410/2005), 4/12 (6736); Ebul Hasan Nuriddin Ali b. Ebi bekir b. Süleyman Heysemî, *Mecmü'z-Zevâid ve Menba'ü'l Fevâid*, thk. Hüsâmüddin el-Kudusî (Kahire: Mektebetü'l Kudusî, 1994), 9/24 (15316); Ebû Bekir b. Ebî Şeybe Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osmân, *el Kitâbu'l Musanef fi el-Ehâdisi ve'l Âsâr*, thk. Kemal Yusuf el-Hut (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1988), 6/239 (31037).

²⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/323.

²⁸ Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/12 (6734); İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/349.

²⁹ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/15 (6748).

³⁰ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/12 (6733); Nüveyrî, *Nihâyetü'l Ereb*, 18/115.

³¹ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/12 (6733); Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mûsa b. Mihran el-İsbehânî Ebû Nuaym, *Hilyetü'l Evliyâ ve Tabakâtü'l Asfiyâ* (Beyrut: Dârü'l Kütübî'l İlmiyye, ts.), 2/49.

Allah Resûlü hayattayken Hz. Âişe onun veziri gibiydi ve adeta kadınların hane-i saadetteki temsilcileriydi. Kadınlar bir müşkileri olduğunda doğrudan ona geliyor ve sıkıntılarını ona aktarıyorlardı. Hz. Âişe de onların sorunlarının çözüme kavuşturulması için aracılık yapıyor ve Resûlullah'a meselelerini aktarıyordu. Böylece hem kadınlar daha rahat hareket ediyor hem de edep ve hayâ timsâli olan Resûl-i Ekrem sıkılmamış oluyordu.

Resûlullah hayatında yapmış olduğu tek haccı olan veda haccına bütün hanımlarını götürmüştü. Maalesef hac sırasında hastalanan Hz. Âişe, haccın menâsiklerinin tamamını Allah Resûlü'nden görüp takip edememişti. Bu sebepten hac ile ilgili rivâyetlerin bir kısmının diğer ezvâc-ı tahîrât'tan bizlere ulaştığını görürüz.³²

Hastalığına rağmen Hz. Âişe veda haccı sırasında hiç kimsenin muttali olamadığı bilgilere vakıf olmuştu. Örneğin kendisi traş olduktan sonra şeytan taşlama işini yapan kimsenin koku sürünmesinde bir beis görmüyordu. Yine ihramlı olduğu ve ihramdan çıkıldığı zamanlarda da koku sürünmekte bir sıkıntı olmadığını söylüyordu. Bu hususla alakalı itiraz edenlere de: "Tavaf öncesinde ihrama girdiği zamanlarda da ihramdan çıktığı zamanlarda da Resûlullah'a bizzat bu elimle ben koku sürdüm." diyordu.³³ Hz. Âişe'nin bu hatırlatmasından önce içlerinde Hz. Ömer ve Abdullâh b. Abbas'ın da bulunduğu birçok sahâbî bu sırada koku sürünmeyi haram kabul ediyorlardı.³⁴ Benzeri bir fikir ayrılığı ihramdan ne zaman çıkılacağı ile ilgili de olmuş, Abdullâh b. Abbâs kendi fikrini bir tarafa bırakarak onun düşüncesini esas almıştı.³⁵

Buraya kadar zikredilen hususlardan sonra Allah Resûlü'nün Hz. Âişe ile evlenme sebeplerini şöyle sıralayabiliriz.

1-Evvela onların evliliği ilahi yönlendirme ile olmuştur. Böyle olmakla birlikte Hz. Âişe de gerek yetiştiği aile, gerekse de ahlâkı, zekâsı ve fıtratı ile Hz. Peygamber'e eş, müminlere de anne ve rehber olacak kıratı yaratılmış bir insandı.

³² Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb b. Matir el-Lahmî Ebü'l Kâsım Taberânî, *Mu'cemü'l Evsât*, thk. Tarık b. Avzullah b. Muhammed (Kahire: Darü'l Haremeyn, ts.), 2/34, (1151), 7/239, (7384).

³³ Buhârî, *Sahîh*, "Gusül", 12, 13; Müslim, *Sahîh*, "Hac", 47; Ebü Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesâî, *es-Sünenü'l-Müctebâ* (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), "Gusül", 13, "Hac", 42.

³⁴ Buhârî, *Sahîh*, "Gusül", 14.

³⁵ Buhârî, *Sahîh*, "Gusül", 12, 13, 14; Müslim, *Sahîh*, "Hac", 47; Nesâî, *Sünen*, "Gusül", 13, "Hacc", 42.

2-Allah Resûlü ile Hz. Âişe arasındaki evlilik sevgi üzerine kurulmuştu. Hz. Peygamber eşini o kadar seviyordu ki, Hz. Hatıce'nin vefatından sonra üzerine çöken üzüntüyü unutmuydu.³⁶ Ona olan sevgisini bilmeyen yoktu. Onu Allah'ın sevgilisinin sevgili olarak isimlendiriyorlardı. Hz. Âişe, Resûlullah'ın eşleri arasında bekâr olarak evlendikleri tek hanımıydı.³⁷

3- Hz. Âişe'nin İslâm'ı anlama ve başkalarına aktarmadaki başarısına bakarak, onunla Hz. Peygamber'in evliliklerini ne kadar isabetli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

2. Hz. Ümmü Seleme ile Evliliklerinin katkıları

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ilme olan merakıyla ön plana çıkan eşlerinden bir diğere de Hz. Ümmü Seleme'dir. Kendisi Hz. Âişe gibi Hz. Cebrâil'i (a.s.) görenlerden biridir.³⁸ Hz. Ümmü Seleme'nin Allah Resûlü ile evlenmesinin neticeleri arasında onun sadece kadınların değil bütün Müslümanların dinlerini öğrenmeleri için sağladığı katkılar bulunmaktadır. Daha önceki başlıkta zikredildiği gibi kendisi, Hz. Âişe'den sonra ezvâc-ı tahîrât arasında en çok hadis rivâyet eden validemizdir. Hz. Ümmü Seleme ilk kocası Ebû Seleme'den, Cafer b. Ebû Tâlib ve Hz. Fâtıma'dan 378 hadis rivayet etmiştir. Bu özelliği ile "aşhâb-ı miîn" denilen, 200 ile 1000 arasında hadis rivâyet etmiş on sahâbîden birisidir.³⁹ Hz. Ümmü Seleme sahâbe neslinin kadın müctehidleri arasında zikredilir. Uzun bir hayat sürmüş, daha sonraki yıllarda Müslümanların sorularına muhatap olmuş, verdiği cevaplarla onların yolunu aydınlatmıştır. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında çocukları Ömer ile Zeyneb, kardeşi Âmir ile âzatlı köleleri olan Abdullah b. Râfi', Nâfi', Sefîne, Ebû Kesîr yer alır. Onların yanında Abdullah b. Abbâs, Hz. Âişe, Ebû Saîd el-Hudrî gibi sahâbîlerde yer alır. Saîd b. Müseyyeb, Esved b. Yezîd, Hişâm b. Urve, Şa'bî, Süleyman b. Yesâr gibi meşhur tâbiînler de kendisinden rivayet edenler arasında yer almaktadırlar. Ümmü Seleme, sahâbe içinde sayılarının otuz kadar olduğu söylenen Kur'ân hafızları arasında sayılır.⁴⁰

³⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 20/60.

³⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/64; Taberi, *Târih*, 2/399.

³⁸ M. Yaşar Kandemir, "Ümmü Seleme", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), 42/328-330.

³⁹ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Prof. Dr. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayınları, 2000), 2/734-735; Gümüş, *Hz. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*, 69-86; Kandemir, "Ümmü Seleme", 42/328-330.

⁴⁰ Kandemir, "Ümmü Seleme", 42/328-330.

Rivâyet ettiği hadisler o kadar değerlidir ki bu hadislerin bazıları sadece onun târikiyle bizlere ulaşmıştır. Kendisi zeki bir kadındı ve ilmin temeli olan merak onda fazlası ile mevcuttu. Allah Resûlü'ne anlamadığı hususları sorardı. Bu sebepten dolayı bazı meselelerde Hz. Âişe'den daha bilgili olduğu söylenir.⁴¹

Bilindiği üzere Ümmü Seleme Habeşistan'a kocası Ebû Seleme ile hicret edenlerdendi. Mekkelilerin hicret sonrasında oraya gönderdikleri elçiler ve orada yaşananlar hususunda en geniş malumatı anlatan kendisidir.⁴² İkinci namazından sonra nafilâ namaz kılınıp kılınmayacağını da yine onun rivâyet ettiği hadîs-i şerîften öğreniriz. Bir gün Allah Resûlü'nü ikinci namazının farzını kıldıktan sonra namaz kılarken görmüş ve sormuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber de bu kıldığı namazın, kendisine gelen elçiler sebebiyle kılamadığı öğle namazının son sünneti olduğunu söylemişti. Böylece ikinci namazının farzından sonra nafilâ namaz kılınmayacağı anlaşılması oldu.⁴³

Rivayet ettiği hadislerden on üçü sahihain'de, üçü sadece *Şahîh-i Buhârî*'de, üçü de sadece *Sahîh-i Müslim*'de yer alır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşleri arasında Hz. Âişe ile en iyi geçinen Hz. Ümmü Seleme olduğu söylenir. Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber'den naklettiği hadisler vesilesi ile ilme bu kadar katkı sağlaması tesadüfü değildir. Zira Ümmü Seleme Kureyş içinde okuma yazma bilen kocası Ebû Seleme de dâhil 17 insandan bir tanesiydi. Kendisi yazamasa da okuma bilmekteydi.⁴⁴ Hz. Peygamber onunla evlenirken bu hususları dikkate alıp almadığı ile ilgili bir rivâyete rastlayamıyoruz. Bunun yanında o donanım olarak özellikle Hz. Âişe gibi Allah Resûlü'ne öğrenci olmak için Allah tarafından hazırlanmış gibidir.

Ezvâc-ı tâhirât içerisinde Allah Resûlü'ne en çok soru soranlardan olduğu anlaşılan Ümmü Seleme birçok bilinmeyen hususun ümmet tarafından öğrenilmesine vesile olmuştur. Bunlar arasında erkekler gibi kadınların da ihtilam olup olmaması,⁴⁵ gusül abdesti alırken saç örgülerinin çözülüp çözülmemesi⁴⁶ ve kendi çocuklarına yaptığı iyiliklerin sevap olarak

⁴¹ Buhârî, *Sahîh*, "Megazi", 70.

⁴² Kandemir, "Ümmü Seleme", 42/328-330.

⁴³ Buhârî, *Sahîh*, "Megazi", 70.

⁴⁴ Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud Belazûrî, *Fütûhu'l Bıldân* (Beyrut: Dâr'ül Hilâl, 1998), 454.

⁴⁵ Süleyman b. Ahmed b. Eyyub b. Matir el-Lahmî Ebü'l Kâsım (360/970) Taberânî, *el-Mu'cemü'l Kebîr*, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefî (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.), 23/263, 297, 414 (553, 659, 998).

⁴⁶ Taberânî, *Kebîr*, 23/296 (657).

yazılıp yazılmayacağı⁴⁷ gibi hususlar bulunmaktadır. Ümmü Seleme Allah Resûlü'nün görüşlerine değer verdiği ve kendisi ile istişare ettiği bir hanımı idi. Hudeybiye'de Allah Resûlü'ne çadırından çıkararak kurbanını kesmesini, ihramdan çıkmasını, ashabının da onu takip edeceğini söyleyen kendisidir.⁴⁸

Bunların yanında Ümmü Seleme sorduğu sorularla da bazı âyetlerin nüzûlüne sebep olmuştur. Bunlar arasında Âl-i İmrân sûresi 3/195,⁴⁹ en-Nisâ sûresi 4/32⁵⁰ ve el-Ahzâb sûresi 33/35⁵¹ âyetleri zikredilebilir. Bu âyetlerin yanında Benî Kurayzâ Seferi sırasında istemeden yapmış olduğu bir hatadan dolayı kendisini mescidin direklerinden birine bağlayan ve affını talep eden Ebû Lübâbe'nin tevbesinin kabul olduğuna dair inen et-Tevbe sûresi 9/102 âyet-i kerîmesi ile Tebük Gazvesi sırasında çeşitli sebeplerle sefere katılmayıp geride kalan üç sahâbînin tevbelerinin kabul edildiğine dair inen et-Tevbe Sûresi 9/118 âyet-i kerîmesi de onun hücrelerinde nâzil olmuştur. Ayrıca kendisi ezvâc-ı tâhirât içerisinde Cebrâil'i Dıhyetü'l-Kelbî suretinde gören nadir validelerimizden biridir.⁵²

3. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) diğer hanımları ile olan evliliklerinin katkıları

Hz. Ümmü Habîbe seçkin bir ailenin değerli kızı idi. Resûlullah'ın diğer hanımları gibi zeki ve ilme meraklı, öğrenme isteği olan biriydi. Allah Resûlü'nün vefatından sonra Ümmet-i Muhammed'in tenviri ve İslâm'ın tebliği için diğer validelerimiz gibi birçok hadis rivâyet etmişti. Ümmü Habîbe, Âişe ve Ümmü Seleme validelerimizden sonra en çok hadîs rivâyet eden Peygamber hanımıdır ve 65 hadîs rivâyet etmiştir.⁵³ Bu rivayetlerinden kırk üçü Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almaktadır. Kendisinden rivayet edenler arasında kardeşi Muâviye ile Anbes'e'nin yanında yeğeni Ebû

⁴⁷ Taberânî, *Kebîr*, 23/342 (796).

⁴⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer el-Eslemi Vâkîdî, *el-Meğazi*, thk. Marsden Jones (Darü'l Kütüb, 1984), 2/574; Taberi, *Târih*, 2/282.

⁴⁹ Ebi'l Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidi en- Nisabûrî, *Esbâbü'n Nüzûl en-Nâsîh ve'l-Mensûh* (Beyrut: 'Alemü'l-Kütüb, ts.), 103.

⁵⁰ Ebi'l Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidi en- Nisabûrî, *el-Vasît fi Tefsîri'l Kur'âni'l Mecîd* (Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1994/1415), 2/43.

⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/190.

⁵² Müslim, *Sahîh*, "Fezâilu's-Sahâbe", 100.

⁵³ Gümüş, *Hz. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*, 69-86.

Süfyân b. Saâd, kölesi Ebü'l-Cerrâh, Zeyneb bint Ebû Seleme'nin isimleri zikredilebilir.⁵⁴

Hz. Peygamber (s.a.s.) ile evlenmelerinden sonra Ümmetin dayısı olarak çağrılmaya başlanan Muâviye b. Ebî Süfyan, Ümmü Habîbe'nin erkek kardeşiydi ve aklına takılan her müşkil meseleyi ona sorar ve yapacağı işlerde kendisine danışır. Örneğin Hz. Peygamber'in ailesiyle beraber olduğu elbisesiyle namaz kılıp kılmadığını sormuştu. Ümmü Habîbe ise, böyle bir elbisenin üzerinde necaset yoksa Hz. Peygamber'in (s.a.s.) onunla namaz kıldığını söylemişti.⁵⁵ Yine Ümmü Habîbe, Habeşistan'da bulunurken kiliselerle ilgili bir izlenimini Hz. Peygamber'e (s.a.s.) anlatarak, kabirleri mescide çevirenlerin ahiretteki halleri ile ilgili hadis-i şerifin vürûduna sebep olmuştu.⁵⁶

Hz. Peygamber (s.a.s.) ile evlenmeden evvel okuma bildiği anlaşılan Hz. Hafsa'ya Allah Resûlü'nün talimatıyla Şifâ bt. Abdullah tarafından yazma öğretilmişti. Ayrıca kendisinin Kur'ân hafızı sahâbîlerden olduğu da rivayet edilmektedir.⁵⁷

Hz. Hafsa'nın Allah Resûlü'nden (s.a.s.) 60 hadis rivayet ettiğini daha önce belirtmiştik. Bu hadislerin dördü hem *Şahîh-i Buḥârî* hem de *Şahîh-i Müslim*'de, altı tanesi sadece *Şahîh-i Müslim*'de, kırk dördü de Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almaktadır. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında kardeşi Abdullah b. Ömer, onun oğlu Hamza, ashâb-ı kirâm'dan Hârîse b. Vehb, Şüteyr b. Şekel, Muttalib b. Ebû Vedâa ve tâbiî'nden de Abdullah b. Safvân el-Cumahî gibi isimler zikredilebilir.⁵⁸

Daha önce vurgulandığı gibi ezvâc-ı tahîrât'ın bir özelliği hiç kimseden nakledilmeyen bazı hadislerin onlar kanalı ile bizlere ulaşmasıydı. Bu hadislerden bir tanesi olan şu hadisi şerîf de Hz. Hafsa validemiz kanalı ile bizlere ulaşmıştır: "Allah Resûlü, Aşûre orucu, Zilhicce'nin ilk on günü ve

⁵⁴ Aynur Uraler, "Ümmü Habibe", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, ts.), 42/318-319.

⁵⁵ Taberânî, *Kebîr*, 23/220,(405).

⁵⁶ Buḥârî, *Sahîh*, "Şalât", 48; Uraler, "Ümmü Habibe", 42/318-319.

⁵⁷ Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî (852/1448) İbn Hacer, *Fethü'l Bârî Şerhu Sahihi'l Buḥârî*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâki (Beyrut: Dar'ul Ma'rife, 1379), 8/670; M. Yaşar Kandemir, "Hafsa", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997), 15/119-120.

⁵⁸ Kandemir, "Hafsa", 15/119-120.

her aydan üç gün oruç tutmayı ve sabah namazından önce iki rekât namaz kılmayı hiç terk etmemiştir.”⁵⁹

Onun ezvâc-ı tahîrât arasında da seçkin bir yeri bulunmaktaydı. Hz. Ebû Bekir’in hilafeti sırasında Zeyd b. Sâbit başkanlığındaki heyete hazırlatılan ilk Kur’ân-ı Kerîm nüshası ilk halifenin vefatından sonra ikinci halife Hz. Ömer’e, onun şehadetinden sonra ise bir emanet olarak Hz. Hafsa’ya geçmişti. Hz. Osman döneminde nüshanın çoğaltılma ihtiyacı doğmuş emanet olarak kendisinden alınan Kur’ân nüshası çoğaltma işi bitince tekrar kendisine iade edilmişti ve vefatına kadar da onun yanında kalmıştı.⁶⁰

Ezvâc-ı tahîrâtın olan Hz. Safiyye de diğer validelerimiz gibi zeki bir kadındı. O da Hz. Peygamber’den sonra hadis rivâyet edenler arasındaydı ve Hz. Peygamber’den 10 adet hadîs-i şerîf nakletmişti. Bu özelliği de onunla evliliğin sonuçlarından biriydi.⁶¹

Allah Resûlü’nün (s.a.s.) birçok hayra vesile yaptığı son evlilik Hz. Meymûne ile olandır.⁶² Bu evlilikleri birçok hayra vesile olmuştur. Hz. Meymûne’nin çok sayıda kız kardeşinin bulunması sebebiyle birçok da yeğeni vardı. Yeğenlerinden bir tanesi olan Abdullah b. Abbas, evliliklerinden sonra vaktinin çoğunu Allah Resûlü’nün evinde ve onun çevresinde, onun hareketlerini ilgiyle takip ederek geçirmişti. Yaşının da etkisiyle Peygamberimizin ve teyzesinin evi her daim ona açıktı. İstediği zaman bu saâdet hanesine girip çıkabiliyordu.⁶³

Hz. Meymûne, diğer ezvâc- ı tahîrât gibi çok müttaki bir insandı. Vaktini sürekli ibadetle geçirirdi. Onun dindarlığı Hz. Peygamber tarafından da teyit edilmişti. Bir hadis-i şerîflerinde “Üç kız kardeş Meymûne bt. el-Haris, Ümmü’l Fadl ve Esma bt Ümeys müminedirler.” buyurmuş ve onların

⁵⁹ Nesâi, *es-Sünenü’l-Müctebâ*, "Sıyâm", 83.

⁶⁰ Buhârî, *Sahih*, "Fezâ’ilü’l-Kurân", 3; Ebû Amr Yusuf b. Abdullâh b. Muhammed b. Abdilber b. Asım en Nemri el Kurtubî, *el-İstîâb fi Marifeti’l Ashab*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Darü’l Cîl, 1992), 1/64; Ebu’l Hasen Ali b. Ebi’l Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l Gâbe fi Ma’rifeti’s Sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz (Darü’l Kütübî’l İlmiyye, ts.), 1/148; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/171.

⁶¹ Gümüş, *Hz. Muhammed’in (sav) Aile Hayatı*, 85; Aynur Uraler, "Safiyye", *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, 2008), 35/474.

⁶² M. Yaşar Kandemir, "Meymûne", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2004), 29/506.

⁶³ Müslim, *Sahih*, "Müsâfirîn", 181, 182, 185-195; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I: 88.

dindarlıklarını ifade etmişlerdi.⁶⁴ Hz. Meymûne, günahlardan nefret eden bir insandı. Bir gün akrabalarından bir tanesi yanına ağzı şarap koktuğu halde gelince ona "Müslümanların yanına gitseydin de seni kırbaçasalardı ya da temizleselerdi. Bir daha kesinlikle yanıma gelme!" demişti.⁶⁵

Hz. Meymûne'nin rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır ve Hz. Peygamber'den (s.a.s.) 76 hadis rivayet etmiştir. Bunların arasında yedisi *Şahîhayn*'da, bir tanesi sadece *Şahîh-i Buḥârî*'de, beşi ise sadece *Sahîh-i Müslim*'de yer almaktadır. Kendisinden rivayet edenler arasında kız kardeşlerinin çocukları Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Şeddâd b. Hâd, Yezîd b. Esam, Abdurrahman b. Sâib ile âzatlıları Süleyman b. Yesâr ve Atâ b. Yesâr, İbn Abbas'ın azatlısı olan Küreyb ve onların dışında başkaları da yer almaktadır.⁶⁶

Sonuç

Hz. Peygamber (s.a.s.) hüzünlü yılında vefat eden eşi Hz. Hatice'yi çok seviyordu ve gidişi onu çok üzmüştü. İlk eşinin akabinde bir süre evlenmeyen Resûlullah (s.a.s.) Allah'ın (c.c.) işaret etmesi, izni ve yönlendirmesi ile birçok evlilik yapmıştı. Bu evlilikleri ümmetin kadınları ile ilgili meselelerin ve aile hayatı ile ilgili hakikatlerin tüm derinliğiyle bilinmesi açısından önemliydi.

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) evliliklerinin sebep ve sonuçları değerlendirildiğinde her bir evliliğinin ümmetine ayrı ayrı hayırlar getirdiği görülmektedir. Evliliklerdeki en önemli sonuçlardan bir tanesi akrabalık tesisi olmuştur. Resûlullah (s.a.s.) gerek Kureyş içinden birçok aile ile gerek de Kureyş dışında birçok kabile ile bu yolla akraba olmuş ve bu akrabalıkları da kalplerin yumuşatılması ve dinin tebliği adına bir fırsata çevirmiştir. Bu yolla İslâm'ı kabul eden birçok sahâbî zikredilebilir.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) evliliklerinin belki de en önemli sonucu dinin Müslümanlar tarafından ayrıntıları ile öğrenilmesi ve ümmetin eğitimidir. Bu bağlamda Allah Resûlü'nün (s.a.s.) hane-i saâdetleri bir okul, Resûlullah (s.a.s.) bu okulun öğretmeni ve ezvâc-ı tâhirâtın her bir validemiz de bu okulun başta gelen öğrencileri olmuşlardır. Ümmühât-ı Mü'minîn'in akrabalarından olan bazı sahâbîlerin en çok hadis rivâyet edenler arasında olmaları bu hakikati doğrular niteliktedir.

⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/104; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/323.

⁶⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/134.

⁶⁶ Kandemir, "Meymûne", 29/506-507.

Kaynakça

- Abbott, Nabia. *Hız. Muhammed'in Sevgili Eği Ayşe*. çev. Tuba Asrak Hasdemir. Ankara: Yurt Kitap Yayın, 1999.
- Abdülđani, Abdurrahman Muhammed. *Zevcâtu'n Nebi ve Esbâbü Teaddüdi Zevâcihî*. Kahire: Mektebetü Medbuli, 1988.
- Aişe Abdurrahman bt. Şatı. *Resûlullah (sav)'in Hanımları (Annelerimiz)*. Konya: Uysal Kitabevi, 1987.
- Belazûrî, Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud. *Fütûhu'l Büldân*. Beyrut: Dâr'ül Hilâl, 1998.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîh*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- Çakan, İ. Lütfü Çakan - Eroğlu, Muhammed. "Abdullah b. Abbâs". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 1, 1988.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl. *Sünenü'd-Dârimî*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- Durmuş, İsmail. "İstidrâk". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 23/329-330. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2001.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Mûsa b. Mihran el-İsbehâni. *Hilyetü'l Evliyâ ve Tabakâtü'l Asfiyâ*. Beyrut: Dârü'l Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Fayda, Mustafa. "Âişe". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2/201-205. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.
- Gümüş, Sadrettin. *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in (sav) Aile Hayatı*. İstanbul: Ravza Yayınları, ts.
- Hâkim, Ebu Abdullah el-Hâkim Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeviyye b. Nu'aym b. el-Hükmü'd Dabiy et-Tahmânî en-Nisabûrî el Maruf bi ibni'l Bey'. *el-Müstedrek 'ale es Sahihayn*. thk. Mustafa Abdulkadir Atâ. Beyrut: Darü'l Kitab, 1410/2005.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. İstanbul: İrfan Yayınları, 4. Basım, 2000.

Heysemî, Ebul Hasan Nuriddin Ali b. Ebi bekir b. Süleyman. *Mecmü'z-Zevâid ve Menba'ü'l Fevâid*. thk. Hüsâmüddin el-Kudusî. Kahire: Mektebetü'l Kudusî, 1994.

İbn Abdilber, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilber b. Asım en Nemri el Kurtubî. *el-İstîâb fi Marifeti'l Ashab*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Daru'l Cîl, 1992.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osmân (235/849). *el Kitâbu'l Musannef fi el-Ehâdîsi ve'l Âsâr*. thk. Kemal Yusuf el-Hut. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1988.

İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb İbn Ümeyye b. Amr el-Haşimi el-Bağdadi. *Kitâbü'l Muhabber*. Beyrut: Âlemü'l Kitâb, ts.

İbn Hacer, Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî. *el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvid. Beyrut: Darü'l Kütübi'l İlmiyye, 1415.

İbn Hacer, Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el Askalânî. *Fethü'l Bârî Şerhu Sahihi'l Buhârî*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâki. Beyrut: Darü'l Ma'rife, 1379.

İbn İshâk, Ebû Abdullah Muhammed b. Yesar. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Ahmed Ferid el-Mezidi. Beyrut: Dar el-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.

İbn Kuteybe, Ebî Muhammed Abdulah b. Müslim. *el-Meârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Darü'l Meârif, 4. Basım, ts.

İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri. *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. 10 Cilt. Kahire: Mektebe Hancı, 2001/1421.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l Hasen Ali b. Ebi'l Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerîm b. Abdülvahid eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l Gabe fi Ma'rifeti's Sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavviz. Darü'l Kütübi'l İlmiyye, ts.

Kandemir, M. Yaşar. "Abdullah b. Ömer". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1988.

Kandemir, M. Yaşar. "Hafsa". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 15/119-120. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1997.

Kandemir, M. Yaşar. "Meymûne". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 29/506-507. İstanbul, 2004.

- Kandemir, M. Yaşar. "Ümmü Seleme". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/328-330. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *es-Sünenü'l-Müctebâ*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- Nüveyrî, Şihâbu'd-Din Ahmed b. Abdulvehhab. *Nihâyetü'l Ereb*. thk. Müfid Kamiha - Dr. Hasan Nuruddin. Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 2004.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebî Bekir Celalüddin es-Suyuti. *ed Dürerül Müntesira fi el Ehadisi'l Müştehira*. thk. Muhammed b. Lütüfi es Sibağ. Riyad: Melik Suud Üniversitesi, ts.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub b. Matir el-Lahmî Ebü'l Kâsım. *el-Mu'cemü'l Kebir*. thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefî. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2., ts.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb b. Matir el-Lahmî Ebü'l Kâsım. *Mu'cemü'l Evsât*. thk. Tarık b. Avzullah b. Muhammed. Kahire: Darü'l Haremeyn, ts.
- Taberi, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid,. *Tarihi'r-Rüsûl ve'l-Mülûk*. thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim. Mısır: Darü'l Marife, 2. Basım, ts.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi. *Câmiü't-Tirmizî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- Uraler, Aynur. "Safiyye". *İslam Ansiklopedisi*. 35/474-475. İstanbul, 2008.
- Uraler, Aynur. "Ümmü Habibe". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/318-319. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, ts.
- Vâhidi, Ebi'l Hasan Ali b. Ahmed en-Nîsabûrî. *Esbâbü'n Nüzûl en-Nâsîh ve'l-Mensûh*. Beyrut: 'Alemü'l-Kütüb, ts.
- Vâhidi, Ebi'l Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidi en-Nîsabûrî. *el-Vasît fi Tefsîri'l Kur'âni'l Mecîd*. Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 1994/1415.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer el-Eslemi. *el-Meğazi*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Darü'l Kütüb, 3. Basım, 1984.